

РЕЛІГІЄЗНАВЧІ СТУДІЇ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.29(12)-6

УДК 233.5

ЦІННІСТЬ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ
В ЕНЦИКЛІЦІ “EVANGELIUM VITAE” ІВАНА ПАВЛА ІІ

THE VALUE OF HUMAN LIFE IN THE ENCYCLICAL
‘EVANGELIUM VITAE’ BY JOHN PAUL II

А. В. Лапутько

Актуальність теми дослідження. У Римсько-католицькій церкві антропологія розвивається у тісному зв'язку з віровченням, проте виходить і у площину широкого діалогу з філософською думкою та з академічними науковими колами. *Magisterium Ecclesiae* є обов'язковим вихідним пунктом систематизованих католицьких філософських і теологічних теорій в осмисленні проблеми людини. Католицька антропологія має своїм завданням поєднати офіційне віровчення з філософією. Офіційні документи Апостольської Столиці, до яких належать й енцикліки, розкривають найважливіші актуальні питання, серед яких є і проблема людини та її цінності.

Постановка проблеми. Енцикліка папи Івана Павла ІІ “*Evangelium Vitae*” одразу після своєї назви “*уточнює*”, до кого саме звернено це послання та про що в ньому йдеться: “до єпископів, священників і дияконів, ченців і черниць, світських католиків та всіх людей доброї волі про вартість і недоторканість людського життя”. Цей епіграф вказує, що виклад її змісту стосується усіх людей, адже проблема цінності людського життя є універсальною та вічною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основним джерелом для нашого дослідження є текст енцикліки “*Evangelium Vitae*”. У розкритті теми нашої статті звернемося також до праць видатного теолога Карла Ранера, вплив якого впродовж останніх десятиліть на католицьку думку є

Urgency of the research. In the Roman Catholic Church, anthropology develops in close connection with the doctrine, but also enters in the plane of a broad dialogue with philosophical thought and the academic scientific community. The *Magisterium Ecclesiae* is a necessary starting point for systematized Catholic philosophical and theological theories in understanding human problems. Catholic anthropology has the task of combining official doctrine with philosophy. The official documents of the Apostolic See, which include encyclicals, reveal the most important topical issues, among which, of course, is the problem of man and his values.

Target setting. The encyclical of Pope John Paul II “*Evangelium Vitae*” immediately after its title “clarifies” to whom this message is addressed and what it says: “To the Bishops Priests and Deacon, Men and Women religious lay Faithful and all People of Good Will on the Value and Inviolability of Human Life”. This epigraph indicates that the presentation of its content applies to all people, because the problem of the value of human life is universal and eternal.

Actual scientific researches and issues analysis. The main source for our study is the text of the encyclical “*Evangelium Vitae*”. In opening the topic of our article, we will also turn to the works of the eminent theologian Karl Rahner, whose influence on Catholic thought has been significant in recent

значним. Окремі аспекти антропологічної тематики в контексті цінності людського життя дослідимо на основі аналізу праць кардиналів Тарчізіо Бертоне та Мар'яна Яворського, а також окремих українських науковців.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз цінності людського життя в енцикліці папи Івана Павла II "Evangelium Vitae". До основних завдань нашої статті належить розкрити основні положення енцикліки в загальному контексті сучасної католицької антропології та зіставити з окремими тезами католицького богословського вчення про людину.

Виклад основного матеріалу. Іван Павло II в енцикліці "Evangelium Vitae" базує своє послання на основі Святого Письма, як це прийнято у формулюванні віровчення чи морального компендіуму християнської церкви. Ісус Христос, таємниця втілення Логосу – основа розуміння цінності людського життя від його зачаття до природної смерті. В енцикліці розкриваються спроби редукувати цінність життя, до яких належить війна, насилля, зловживання біоетичними аспектами (аборт, евтаназія).

Висновки. Визнання цінності людського життя, якому присвячена енцикліка папи Івана Павла II "Evangelium Vitae", є визначальним стрижнем католицької антропології, що базується передусім на таємниці боговтілення Ісуса Христа. Цінність людського життя є тим виміром, який виходить поза межі конфесійності у простір універсального гуманізму. Проблема етичного контролю в медичних дослідженнях та правових кодексах у світлі цінності людського життя потребує нового етапу дискусії в сьогоденні. Доволі спрощена і катехитична форма подання енцикліки не сприяла прийняттю академічними колами теологів та філософів, для яких більш переконливими є праці, наприклад, Карла Ранера з глибоким синтезованим стилем проникнення в таємницю буття Бога та людини.

decades. Some aspects of anthropological issues in the context of the value of human life will be explored on the basis of an analysis of the works of Cardinals Tarcisio Bertone and Marian Jaworski, as well as individual Ukrainian scholars.

The research objective. The aim of the article is to analyze the value of human life in the encyclical of Pope John Paul II "Evangelium Vitae". The main objectives of our article are to reveal the main provisions of the encyclical in the general context of modern Catholic anthropology and to compare it with some theses of the Catholic theological doctrine of man.

The statement of basic materials. In the encyclical "Evangelium Vitae", Pope John Paul II bases his message on the Scriptures, as is customary in formulating the doctrine or moral compendium of the Christian church. Jesus Christ, the mystery of the incarnation of the Logos, is the basis for understanding the value of human life from conception to natural death. The encyclical reveals attempts to reduce the value of life, which includes war, violence, abuse of bioethical aspects (abortion, euthanasia).

Conclusions. Recognition of the value of human life, to which the encyclical of Pope John Paul II "Evangelium Vitae" is dedicated, is the defining core of Catholic anthropology, which is based primarily on the mystery of the incarnation of Jesus Christ. The value of human life is a dimension that goes beyond confession into the space of universal humanism. The problem of ethical control in medical research and legal codes in the light of the value of human life requires a new stage of discussion today. The rather simplistic and catechetical form of the encyclical did not promote the acceptance by scientific community of theologians and philosophers for whom the works of, for example, Karl Rahner with his deeply synthesized style of penetrating the mystery of the existence of God and man are more convincing.

Ключові слова: людського життя, “Evangelium Vitae”, антропологія, гідність, цінність життя, енцикліка католицька цінності,

Keywords: value of human life, encyclical “Evangelium Vitae”, Catholic anthropology, ethical values, dignity.

Актуальність теми дослідження. У Римсько-католицькій церкві антропологія розвивається передусім у тісному зв'язку з віровченням, проте виходить і у площину широкого діалогу з філософською думкою як інших християнських конфесій, так і з академічними науковими колами. Magisterium Ecclesiae як повчальний (а не дослідницький) корпус є обов'язковим вихідним пунктом систематизованих католицьких філософських і теологічних теорій в осмисленні проблеми людини. Католицька антропологія має своїм завданням поєднати те, що говорить Бог про людину (офіційне віровчення), з тим, як осмислює людина саму себе (філософія). Офіційні документи Апостольської Столиці, до яких належать і енцикліки, розкривають найважливіші актуальні питання, серед котрих, безумовно, є і проблема людини та її цінності.

Постановка проблеми. Енцикліка папи Івана Павла II “Evangelium Vitae” одразу після своєї назви “уточнює”, до кого саме звернено це послання та про що в ньому йдеться: “... до єпископів, священиків і дияконів, ченців і черниць, світських католиків та всіх людей доброї волі про вартість і недоторканість людського життя” [2]. Отже, своєрідний епіграф вказує, що виклад її змісту стосуються усіх людей, адже проблема цінності людського життя є універсальною та вічною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основним джерелом для нашого дослідження є текст енцикліки “Evangelium Vitae”. У розкритті теми нашої статті звернемося також до праць видатного теолога Карла Ранера, вплив якого впродовж останніх десятиліть на католицьку думку є доволі значним і його можна вже зарахувати до класики християнського богослов'я [5]. Окремі аспекти антропологічної тематики в контексті цінності людського життя дослідимо на основі аналізу розвідок італійського кардинала Тарчізіо Бертоне та українського Мар'яна Яворського [8]. В українській релігієзнавчій науці проблемі цінності людського життя в католицькій антропології присвячено кілька праць, які і використаємо у нашій статті. Тетяна Гаврилюк окремий розділ своєї монографії “Людина в християнській антропології XX – XXI століття” присвятила саме католицизму [1]. Іван Остащук дослідив окремі аспекти концепції людини у сучасній католицькій антропології в контексті науково-технічних викликів XXI століття [4]. Наталія Скринник у розкритті етичного й аксіологічного вимірів української національної ідеї аналізує поняття “чеснота”, досліджує розуміння й інтерпретацію гідності людини в сучасній антропоцентричній складовій теології УГКЦ, зокрема на основі праць митр. А. Шептицького та корпусу вчення про людину після Другого ватиканського собору [6].

Метою статті є аналіз цінності людського життя в енцикліці папи Івана Павла II “Evangelium Vitae”. До основних завдань нашої статті належить розкрити основні положення енцикліки в загальному контексті сучасної католицької антропології та зіставити з окремими тезами католицького богословського вчення про людину.

Виклад основного матеріалу дослідження. Антропологічна

тематика впродовж історії християнства широко осмислювалася та досліджувалася, зважаючи на таємницю Боговтілення як догмат віри. Звісно, що в нашій статті обмежимося лише окремими аспектами проблеми цінності людини у вченні католицької теології та філософії, але, принагідно, задля увиразнення контексту, виділимо кілька топосів, над якими працюють богослови: “людина – Боже творіння, спрямоване на зустріч із Ним; Друга Особа Пресвятої Трійці прийняла людську природу; людина несе відповідальність за власне самотворення й розвиток; призначенням людини є участь у божественному житті; відкуплення, яке здійснив Христос, не досягло повного результату, тому людина свою гріховність здатна перемогти лише за допомогою Бога; повнота реалізації людини сповниться після фізичної смерті і в “кінці часів”; людська природа здатна преобразитися дією благодаті” [4, с. 107]. Більшість із названих антропологічних проблем піднімаються як в аналізованій енциклопедії, так і у вченні папи Івана Павла II впродовж його тривалого понтифікату.

Кароль Войтила, ще у період свого служіння та наукової діяльності до обрання на кафедру святого Петра, займався проблемами етики та філософської антропології, основними з праць цього періоду є “Любов і відповідальність” та “Особа і чин”. У цій статті не будемо аналізувати названі книги, але відзначимо, що в них у доволі підручниковій формі розкриваються такі непрості теми. Проте, ймовірно, таким і було завдання автора: уможливити доступність осягнення змісту цих етико-антропологічних праць. К. Войтила ніби неквапливо “веде” свого читача сторінками своїх книг, присвячених людському буттю. Ці праці – дуже популярні та поширені в колах захисників біоетичних цінностей, правда, на сьогодні задля переконливості аргументів необхідно звертатися до більш нових праць, зокрема і католицьких авторів.

Папа Іван Павло II в енциклопедії “*Evangelium Vitae*” базує своє послання на основі Святого Письма, як це прийнято у формулюванні віровчення чи морального компендіуму християнської церкви. На самому початку єпископ Риму виводить розуміння цінності людського життя з таємниці Боговтілення, коли Господь визнав гідність земного життя людини Своїм втіленням: “Світанком спасіння стало народження Дитяти, звіщене як радісна новина: “Бо я звіщаю вам велику радість, що буде радістю всього народу: Сьогодні народився вам у місті Давидовім Спаситель, він же Христос Господь” (*Лк. 2, 10-11*). Джерелом цієї “великої радості” є, ясна річ, прихід Спасителя, але Боже Народження виявляє також і глибокий сенс будь-якого людського народження і свідчить про те, що місяньська радість є підставою і виповненням радості, яку приносить, приходячи у світ, кожна дитина (пор. *Йо. 16, 21*)” [2, арт. 1]. У цьому вже була радикальність втілення Слова в порівнянні з поганськими міфічними нарративами, в яких боги вважали для себе принизливим жити земним життям: вони могли лише ненадовго зійти в світ людей, а потім ніби поспіхом втікати в свої небесні обителі. Зрештою, сама назва енциклопедії “*Євангеліє Життя*” вказує на християнську радість, що випливає з “доброї новини” про втілення Сина Божого задля спасіння роду людського.

Карл Ранер у високій богословській формі виражає таємницю боговтілення (можна використати церковнослов’янським синонімом “вочеловічування”), коли Творець приймає людську природу як свою:

“вічний Логос самого Бога прийняв людську природу. Втілення Бога є за такого розуміння унікальним вищим станом повної сутнісної реалізації людської реальності, яка полягає в тому, що Людина існує у відданні себе абсолютній таємниці, що іменується Богом” [5, с. 298-299]. Ця таємниця повноти підносить на найвищий рівень цінність людського життя, вказуючи на те, що історія земного буття стає історією самого Сина Божого, Логос стає людиною. І тут акцент не тільки в словах, якими передається воля Бога, а саме на перебуванні Логосу в світі людей, “адже слова, які промовляв людина Ісус у якості посланця Бога про Бога, Бог міг би викликати і в якомусь іншому пророкові та висловити їх через нього. Людина Ісус повинен був бути сам одкровенням Бога сам по собі, а не тільки через Свої слова, і Він не міг би бути по-справжньому таким самоодкровенням, якщо би сама людськість не була б висловлюванням Бога” [5, с. 307]. Бог виражає Своє послання до людини в її ж людській природі, яка після цього отримує особливу цінність та гідність.

Юрій Чорноморець у дослідженні візантійського неоплатонізму, зокрема щодо антропології Максима Сповідника, відзначив: “Образом Божим є розумна та розсудлива душа. Бог є Розумом, Логосом і Життям, а людина відповідно до цього є розумом, розсудком і життям. Ці три сили людської душі визначають людську специфіку, є особливими ознаками людини. Людина є живою істотою, а отже, вона є душею, що оживляє тіло, має життєву силу. Людина є розумною, оскільки здатна здобувати знання й навіть досягати мудрості. Вона є розсудливою, оскільки здатна до морального життя, до того, щоб здобувати чесноти. А тому визначення людини як розумної істоти є недостатнім. Повне визначення мало б бути таким: “розумна істота, здатна до морального життя”. Наявність тіла вимагала ще додавання до цього визначення: “смертна тілом, безсмертна душею” [7, с. 285-286]. Як бачимо, східна та західна антропологія є суголосними (“двома легенями”) в аргументації щодо цінності людського життя на основі Боговтілення.

Ісус Христос завжди буде основою розуміння цінності людського життя: “Таємниця втілення відкриває світу Сина Божого, але також розкриває і гідність та покликання кожної людини. Ісус Христос як втілене Слово – це ключ до вірного розуміння того, що по-справжньому означає бути людиною <...> По-перше, втілення – це прийняття Богом людської природи. По-друге, втілення також охоплює і все творіння як частину нових й особливих відносин, які з цього часу існують між Богом та людством” [3, с. 233]. Реалізація людського щастя, соціальної справедливості та миру можлива тільки при дотриманні поваги до людського життя в усіх його проявах.

Проте повноти своєї земне життя набуває в перспективі вічності: “На високість цього надприродного покликання *вказує велич та надзвичайна вартість людського життя* і в його земній одміні. Життя в часі є головною умовою, першим кроком і неодмінним складником суцільного та неподільного процесу людського існування. Цей процес несподівано і беззастережно опромінений обітницею і відновлений даром Божого життя, яке виповнюється у вічності (пор. 1 Йо. 3, 1-2) <...> жива людина – є першою головною дорогою Церкви” [2, арт. 2]. Влучне порівняння людини як “дороги Церкви”, яке використано ще на завершення Другого ватиканського собору в 1965 р. у пастирській

конституції про Церкву в сучасному світі “Gaudium et spes” (“Радість і надія”), котру затвердив папа Павло VI, увійшло в активне слововикористання в богословській та філософській мові. Кардинал Тарчізіо Бертоне, колишній державний секретар Апостольської Столиці (2006-2013), зауважив: “Людину слід розглядати в категоріях цілісності, цінувати її геній та поважати, зважаючи на вроджену гідність у захоплюючому Божому плані. Людина є першою дорогою, яку церква мусить подолати у виконанні своєї місії, дорогою, визначеною самим Христом, яка незмінно проходить через таємниці втілення та спасіння” [4, с. 107].

Іван Павло II звертає увагу на відповідальність державних чи транснаціональних інституцій, рішення яких нерідко перетворюють їх на т. зв. “структури гріха”, котрі підштовхують до антилюдських вчинків, створюють умови для того, щоб піддатися на спокусу обрати смерть (у широкому розумінні) замість життя: “Рішення, спрямоване проти життя, народжується часом з важких чи навіть драматичних обставин: глибокого страждання, самотності, браку економічних перспектив, депресії і страху перед майбутнім. Обставини такого штибу можуть значно пом’якшити особисту відповідальність, і зрештою вину тих, хто приймає такі злочинні за своєю природою рішення. Проте сьогодні ця проблема виходить за межі особистих обставин (хоча їхню роль не можна нехтувати), бо заторкує також культурну, суспільну й політичну площину, на яких виникає найбільш шкідливий і тривожний її аспект, а саме: дедалі поширеніша тенденція вважати названі *тут злочини проти життя як законними виявами особистої свободи, котрі належить визнавати й захищати як справжні права індивідів*” [2, арт. 18]. Соціально-політична сфера у багатьох державах має прагнення змінити традиційне християнське уявлення про життя, що в своїй основі є ігноруванням його цінності. Негується класичний принцип римського права “*hominum causa jus constitutum est*” (“право встановлене для добра людини”), життя переводиться в утилітарну предметну площину.

Після постулювання підстав цінності людського життя, в енцикліці розкриваються тривожні й драматичні спроби підважити цю істину в сучасних суспільствах, до яких належить війна, насилля, зловживання біоетичними аспектами. Відзначимо, що папа підписав енцикліку 25 березня – в Урочистість Благовіщення – особливий день у Католицькій церкві, коли молитовні інтенції передусім спрямовані на захист зачатих дітей, особливо тих, яким загрожує аборт; прийнятою є практика “духовного всиновлення” ненародженої дитини: людина молиться за невідому їй дитину протягом дев’яти місяців (до Різдва), щоб вона щасливо народилася. “Марійний папа” в енцикліці за взірць ставить Богородицю, сам документ закінчується молитовним ввіренням захисту життя Діві Марії.

Простежуючи за початком Книги Буття перше вбивство, папа відзначає причини сучасної загрози людському життя: “ми маємо тут справу з ширшою реалією, яку мусимо визнати за справжню *структуру гріха*: її характерною прикметою є експансія культури антисолідарності, що приймає в багатьох випадках вид автентичної “культури смерті”. Шириться вона внаслідок сильних культурних, економічних і політичних тенденцій, що відбиті у концепції суспільства, найважливішим критерієм

якого є успіх” [2, арт. 12]. Підкреслення антисолідарності виражає цілий спектр проблем як особисто-індивідуального, так і соціального виміру. Проте в християнстві спільнотність та відкритість на іншу людину є важливою не тільки в комунікативному аспекті, але й у вираженні любові та прийняття цінності іншого. Близький друг папи Івана Павла II львівський митрополит Мар'ян Яворський у більш академічній філософській формі формулює основу католицької антропології щодо самовираження в спілкуванні з іншим, зокрема Богом: “Усвідомлення собі, що я є “я” у повному сенсі завдяки іншому “ти”, що в онтологічному аспекті не можу існувати відособлено, і водночас, що людське “ти” не створює мене як такого, але уже визначає, змушений прийняти, що в основі мого особового буття, мого “я” перебуває “Ти” абсолютне (Абсолют – як Особа), яке мене конститує та завдяки якому я є саме “я”. Якщо особове “я” не може бути повністю пізнане без “ти”, то повнота його розуміння міститься в абсолютному “Ти” [8, с. 277]. Кардинал Мар'ян Яворський окреслює той спосіб, як Бог створює людське “я” – від речей скінченних до непроминальних. Однак, основоположним моментом також є людська свобода: “якщо розумітиму мою залежність від Бога за взірцем залежності від тимчасових речей, то викривлю мій стосунок до Нього та Його творче діяння стосовно мене. Тоді не буде місця на людську свободу” [8, с. 277]. В енцикліці “Evangelium Vitae” чітко визначено, що сенс та, відповідно, цінність людського життя міститься в стосунках із Богом, саме в такій перспективі відкривається “надія, що спасає” та допомагає долати страждання й випробування.

Проблема людської свободи – окрема та потребує широкого осмислення як у католицькій, так і в православній чи протестантській філософській і богословській думці. Звернемо увагу, що основа розуміння свободи людини була одним із наріжних каменів Реформації, а згодом і Контрреформації. Іншими словами, надто спрощено розуміти причини появи протестантизму лише через економічні й політичні фактори – вони містилися і в глибоких богословських проблемах.

Як відзначила Т. Гаврилюк, “Іван Павло II неодноразово наголошує на притаманній людині “трансцендентній гідності”, на необхідності пошани невід’ємної гідності людини як одному із головних стовпів людської цивілізації. Гідність людини є проявом надприродної її складової, яка здійснює людину як особу, як образ Божий” [1, с. 111-112]. Ці заклики папа формулював не тільки в офіційних документах, але часто проголошував у своїх проповідях та промовах.

В дослідженні причин ігнорування цінністю людським життя автор вважає, що в сучасності хибно розуміється свобода як вседозволеність у площині егоїзму та споживацтва. Попри те, що після Другої світової війни людство виробило цілий об’єм декларацій та законів, хартій та постанов, які стосуються найвищого пошанування життя, вони не часто не працюють саме через загострений індивідуалізм та консумпціонізм: “джерелом суперечності між офіційними деклараціями прав людини і їх трагічним запереченням на практиці є *розуміння свободи*, яке абсолютує значення людської індивідуальності не залишаючи місця для солідарності, повної згоди з іншими і служіння їм. Щоправда, подеколи відібрати зачате чи при смертне життя спонукає погано усвідомлений альтруїзм або звичайне людське співчуття, та все ж не можна заперечити, що як така, культура

смерті є виявом цілковито індивідуалістичного розуміння свободи; вона остаточно стає сваволею “сильніших” і спрямовується проти слабших, приречених на загибель” [2, арт. 19]. Карл Ранер у загальній богословській характеристиці християнського життя відзначає, що основоположною його рисою є саме “життя в свободі” [5, с. 556]. Свобода є реалістичним і критичним відкриттям дійсності, що передбачає “відкритість абсолютній істині, абсолютній любові, абсолютній необмеженості людського життя у безпосередньому зв'язку з тим, кого ми називаємо Богом <...>, оскільки ми оголошені звільненими Христом для життя в свободі” [5, с. 556]. Енцикліка “*Evangelium Vitae*” є продовженням думок Другого ватиканського собору про загрози життю (арт. 3), а з перспективи часу, який минув від її оприлюднення, можемо сказати, що ці проблеми лише урізноманітнилися та ускладнилися.

Іван Павло II акцентує на низці біоетичних проблем, які стають можливими через систему державного законодавства та ментальності сучасної людини Заходу: “складається й утверджується новий культурний клімат, за якого злочини проти життя набувають аспекту дотепер не знаного, можна сказати, ще негіднішого. Глибоке занепокоєння викликає те, що громадська думка великою мірою виправдовує злочин проти життя, посиляючись на закон про особисту свободу, і під цим приводом домагається для таких злочинів не тільки безкарності, але й прямого схвалення державою, аби мати змогу чинити їх цілком вільно й навіть користуючись безкоштовною допомогою системи охорони здоров'я” [2, арт. 4]. Християнин повинен критично оцінювати культурний контекст, у якому доводиться жити, як це сформулював Карл Ранер – бути реалістом, навіть якщо дійсність є песимістичною: “християнин бачить реальність такою, якою вона є. Християнство не зобов'язує його дивитися на цю реальність його світу, яка пізнається досвідним шляхом, у його життєвому досвіді, з оптимізмом <...> Християнин є тим, хто вірить, що він у цьому короткому бутті приймає насправді останнє, радикальне рішення, яке не підлягає перегляду, в якому йдеться про справді останнє, радикальне блаженство або про постійну, вічну загибель” [5, с. 557]. Цей песимізм долається остаточною вірою в перемогу Бога реальності зла любов'ю, що і здійснилося на хресті, який став, за визначенням Ганса Урса фон Бальтазара, “судом” над гріхом, який взяв на Себе Ісус Христос.

Спрямування енцикліки до усіх католиків та людей доброї волі пов'язано із закликком захищати життя різноманітними способами – від зачаття до природної смерті, що наражається на критику в різних колах.

Означений християнський реалізм повинен і стосуватися й оцінки медичних питань, які торкаються сфери нівелювання цінності життя людини: “Зазначимо, що робляться спроби покрити медичними означеннями деякі злочини проти життя зародженого чи того, що добігає природного кінця. Це має відвертати увагу від того, що насправді під загрозою є право конкретної людини на існування” [2, арт. 11]. Згідно цього документу, загрози людському життю слід передусім шукати в осмисленні ідентичності людської особи.

Іван Павло II в іншому своєму документі, постсинодальній апостольській адгортації “*Ecclesia in Europa*”, на порозі третього тисячоліття звернувся до європейської спільноти із закликком цінувати людську особистість, яка має небезпеку бути знеціненою та зневаженою у

постіндустріальному суспільстві: “Ми є свідками поширеної фрагментації екзистенції; переважає почуття усамітнення; множаться поділи <...> Однією з причин згасання надії є спроби нав’язування антропології без Бога і без Христа. Такий тип мислення довів до того, що вважається людину за абсолютний центр реальності, що дозволяє їй таким чином всупереч природі речей зайняти місце Бога, але саме Він творить людину. Забуття Бога довело до відкидання людини і тому не слід дивуватися, якщо в цьому контексті відкрився величезний простір для вільного розвитку нігілізму на полі філософії, релятивізму у сфері теорії пізнання й моральності, прагматизму та навіть цинічного гедонізму в структурі щоденного життя” [9, арт. 8, 9]. Іншими словами, папа діалектично пов’язує між собою христологію та антропологію й наводить приклад стану речей, коли загострено секулярне життя призводить до фрагментованої реальності ігнорування людської особистості, котру тлумачиться виключно як об’єкт реалізації економічних планів. Кароль Войтила, зважаючи на свій досвід проживання в реальності фашизму та комунізму, в доволі відвертій, можна сказати, простій формі, далекій від академічної теології, передає своє розуміння антропології на основі вчення Католицької церкви. Папа розумів Європу як феномен етичний, духовно-ціннісний, чому підпорядковані виміри політичний, економічний, правовий тощо. І в такому підході не вбачаємо якогось вузького конфесійного ригоризму чи нетолерантності у відношенні людей інших релігій, агностиків чи атеїстів, адже вони також черпають із культурно-цивілізаційних західних благ і цінностей, які не змогли б сформуватися без християнства. У свою чергу, повага до людини, її цінності детермінує і проблему співвідношення багатих і бідних суспільств, розподілу ресурсів між ними, що в останні десятиліття набуває щоразу більшого контрасту, зрештою, глобальна пандемія 2020-2021 рр. це виразно підкреслює.

Енцикліка “*Evangelium Vitae*” визначає кордон між культурою життя та культурою смерті, ідентифікатором якого є відношення до цінності людського життя.

Висновки. Отже, як представлено у нашому дослідженні, визнання цінності людського життя, якому присвячена енцикліка папи Івана Павла II “*Evangelium Vitae*”, є визначальним стрижнем католицької антропології, що базується передусім на таємниці боговтілення Ісуса Христа, Його спасительної місії в земному просторі, коли незмінний Логос став самоодкровенням Бога. Аналіз католицького антропологічного дискурсу доводить, що цінність людського життя є тим виміром, який виходить поза межі конфесійності в простір універсального гуманізму, про що вперше в Католицькій церкві почали говорити на Другому ватиканському соборі. Піднята проблема етичного контролю в медичних дослідженнях та правових кодексах у світлі цінності людського життя потребує нового етапу дискусії в сьогоденні. Водночас, із перспективи чверті століття, яка минула від часу виходу енцикліки, можемо відзначити, що доволі спрощена і катехитична форма її подання не сприяла прийняттю академічними колами теологів та філософів, для яких більш переконливими є праці, скажімо, Карла Ранера з його глибоким синтезованим стилем проникнення в таємницю буття Бога та людини.

Список використаних джерел:

1. Гаврилук, ТВ 2013. Людина в християнській антропології XX – XXI століття, Київ: ТОВ “НВП “Інтерсервіс”, 320 с.
2. Йоанн Павло II 1995. *Evangelium Vitae*. Енцикліка. Доступно: <http://www.pro-life.vinnica.ua/personaggi/evangelium_vitae.pdf>. [15 Грудень 2020].
3. Лейн, ДА 2007. ‘Учение о воплощении: человеческое и космическое измерения’, в кн. *Современное католическое богословие. Хрестоматия*, Москва: ББИ св. апостола Андрея, с. 231-259.
4. Осташук, І 2008. ‘Католицька антропологія: контекст третього тисячоліття’, *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*, Вип. XI, с. 105-110.
5. Ранер, К 2006. Основание веры. Введение в христианское богословие, Москва: ББИ св. апостола Андрея, 662 с.
6. Скринник, Н 2010. ‘Етнічний модус національної ідеї в українському католицизмі XX століття’, *Українське релігієзнавство*, № 53, с. 115-123.
7. Чорноморець, ЮП 2010. Візантійський неоплатонізм від Діонісія Ареопігита до Геннадія Схоларія, Київ: *Дух і Літера*, 568 с.
8. Jaworski, M, kard. 2003. ‘Osoba ludzka jako podstawa stosunku do Boga’, *Kardynał Marian Jaworski, Wybór pism filozoficznych*, Olecko: Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej, p. 266-287.
9. John Paul II, Pope 2003. *Ecclesia in Europa*. Post-synodal apostolic exhortation. Available from: <http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20030628_ecclesia-in-europa.html> [19 December 2020].

References:

1. Havryluk, TV 2013. Ludyna v khrystyianskii antropologii XX – XXI stolittia (Man in Christian anthropology of the XX – XXI centuries), Kyiv: TOV “NVP “Interservis”, 320 s.
2. John Paul II 1995. *Evangelium Vitae*. Encyclical. Dostupno: <http://www.pro-life.vinnica.ua/personaggi/evangelium_vitae.pdf>. [15 Gruden 2020].
3. Lein, DA 2007. ‘Uchenie o voploshchenii: chelovecheskoe i kosmicheskoe izmerenia (The doctrine of incarnation: human and cosmic dimensions)’, v kn. *Sovremennoe katolicheskoe bogoslovie. Khrestomatia*, Moskow: BBI sv. apostola Andrea, s. 231-259.
4. Ostashchuk, I 2008. ‘Katolytska antropologia: kontekst tretioho tysiacholittia (Catholic Anthropology: The Context of the Third Millennium)’, *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Filosofski i psykholohichni nauky, Vyp.* XI, s. 105-110.
5. Rahner, K 2006. Osnovanie very. Vvedenie v khristianskoe bogoslovie (The foundation of faith. Introduction to Christian Theology), Moskow: BBI sv. apostola Andreia, 662 s.
6. Skrynnyk, N 2010. ‘Etnichniy modus natsionalnoi ideii v ukraiïnskomu katolystyzmi XX stolittia (Ethnic mode of the national idea in the Ukrainian Catholicism of the XX century)’, *Ukraiïnske relihieznavstvo*, № 53, s.115-123.
7. Chornomorets, YP 2010. Vizantiiskyi neoplatonizm vid Dionisia Areopahita do Hennadia Skholaria (Byzantine Neoplatonism from Dionysius the Areopagite to Gennadius Scholarius), Kyiv: *Dukh i Litera*, 568 s.
8. Jaworski, M, kard. 2003. ‘Osoba ludzka jako podstawa stosunku do Boga’ (“The human person as the basis of the relationship to God”), *Kardynał Marian Jaworski, Wybór pism filozoficznych*, Olecko: Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej, p. 266-287.
9. John Paul II, Pope 2003. *Ecclesia in Europa*. Post-synodal apostolic exhortation. Available from: <http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_20030628_ecclesia-in-europa.html>. [19 December 2020].